

Strødamreservatet & Strødamlaboratoriet

Årsberetning 2014

juni 2015

Strødamudvalget:

Torben Dabelsteen
Formand, professor mso ved Biologisk Institut, Københavns Universitet
(tdabelsteen@bio.ku.dk)

Thomas Læssøe
Lektor (ekstern) ved Biologisk Institut/Statens Naturhistoriske Museum, KU
(thomasl@bio.ku.dk)

Carsten Rahbek
Professor ved Statens Naturhistoriske Museum, KU (crahbek@bio.ku.dk)

Redigeret og skrevet (med mindre andet er nævnt) af Torben Dabelsteen, juni 2015.

Forsidefoto: Asketræer angrebet af asketoptørre-stilkskive. Foto: Thomas Læssøe.

Administration og drift

Strødamlaboratoriet

Strødamlaboratoriet, Gadevangsvej 109B, som består af to rum med tilhørende badeværelse i stueetagen, giver overnatningsmuligheder for 4 personer (fire køjesenge). Det største rum indeholder et minikøkken, borde og stole, samt en samling rapporter og særtryk vedrørende tidligere aktiviteter i reservatet, plus nogle felthåndbøger. Efter en renovering i 2013 blev det atter taget i brug i 2014, især i 2. kvartal og især forskning af den type, som kræver overnatning, fx undersøgelser af fugles lydkommunikation.

Strødamreservatet

Færdsel i reservatet. Det naturfredede reservat er lukket for offentligheden, fordi en række arter er meget sårbare overfor menneskelig forstyrrelse, især i yngletiden, og hunde kan udgøre et særligt problem hele året, selv når de er i snor, fordi de afsætter duftspor og forstyrrer dyrelivets arealudnyttelse. Heldigvis har der ikke været mange episoder med hundeluftere i 2014. Til gengæld har der desværre været et par episoder med mountain-bikere, som udgør et stigende problem i de offentlige skove. De har selvfølgelig intet at gøre i Strødamreservatet. Vi håber, at det ikke eskalerer.

For at imødekomme folks lyst til at opleve reservatet og høre om, hvad der foregår i det, afholder Strødamudvalget to offentlige ekskursioner hvert år. Ekskursionerne er populære og tiltrækker mange mennesker, hvis vejret er godt, i 2014 således hele 120 deltagere i efterårsekskursionen. Ind imellem arrangeres specielle ture for biologisk faglige foreninger, som desuden kan få lov til at afholde egne ekskursioner, hvis de ledes af personer, som selv har udført forskning i reservatet og derfor har et indgående kendskab til stedet og dets sårbarhed. Ekskursionerne er formodentlig med til at holde antallet af ubudne gæster nede, således også i 2014. Desværre er der igen i år observeret lystfiskere på østsiden af Strødam Engsø langs reservatets vestlige grænse og ved den vestlige dam. Det er meget uheldigt og stærkt forstyrrende for en række sårbare fuglearter, som har ynglet eller prøver at yngle i det ellers uforstyrrede område. Nogle af lystfiskerne ved måske ikke, at de ikke må færdes langs østsiden af søen. Der burde derfor opstilles skilte, som forklarer dette, men af uforståelige grunde, kan dette ikke lade sig gøre, fordi nogle lodsejere er imod det.

Nationalpark Kongernes Nordsjælland. Der har været fremsat forslag om, at Strødamreservatet skulle indgå som en del af en ny Nationalpark Kongernes Nordsjælland. Forslaget er blevet diskuteret både i Strødamudvalget og i Jarlfondens bestyrelse. Førstnævnte var positivt stemt overfor forslaget og synes det passer fint med intentionerne i fundatsen for reservatet. Jarlfonden, som er den formelle ejer af reservatet, var imod en tilslutning til nationalparken p.g.a. især uklarhed omkring den fremtidige kontrol med og indflydelse på reservatets brug. Vi håber denne uklarhed forsvinder, når vi ser det endelige forslag til nationalpark.

Bæveren, som blev reintroduceret til Arresøområdet for et par år siden, har atter i 2014 udvist stor aktivitet langs Pøleåen både syd og nord for Strødam Engsø. Nord for søen har den bygget bo tæt på stien langs Pøleåen. Her har man let ved at se den i skumringen. Den er endnu ikke blevet set i selve Strødamreservatet, eller i Engsøen som den må have passeret igennem, men den skal være velkommen, da den formodentlig vil kunne bidrage positivt til reservatets dynamik og biodiversitet.

Bæver langs Pøleåen lige nord for Strødam Engsø. Fotos Jens Ole Andersen.

Naturplejeprojekter. For ikke udelukkende at satse på bæverens fremtidige aktivitet i og omkring reservatet, har vi fået udført nogle naturplejeprojekter i samarbejde med Hillerød Kommune og Amphi Consult, som har fået EU-midler bevilget til at forbedre forholdene for isolerede bestande af de stærkt truede kærguldsmede og løgfrø. Oprensning og lysåbning af eksisterende vandhuller, bl.a. ved fjernelse af pilekrat, samt etablering af nye vandhuller udgjorde en vigtig del af projektet. Strødamudvalget og Jarlfonden godkendte projektet, hvoraf sidste del blev udført i starten af 2014. Detaljer omkring det praktiske i forbindelse med projekter, hvor og hvor meget, er der redegjort for i 2013-rapporten. Her midt i 2015 kan vi konstatere, at de udførte arbejder passer meget fint ind i landskabet. Det ser meget naturligt ud. Vi håber projektet vil få den forventede positive effekt.

Syge træer i reservatet. For ikke så mange år siden hærgede elmesygen i Danmark. I Strødamreservatet døde store elmebevoksninger, men elmen er nu begyndt at komme igen. Vi ser allerede 20 cm tykke elmetræer forskellige steder i reservatet. Til gengæld er asketræerne nu under voldsomt angreb af såkaldt asketoptørre, forårsaget af asketoptørre-stilkskive (*Hymenoscyphus fraxineus*), som langsomt dræber træerne, se forsidefotoet. Sammen med en række storme, har den lagt store bevoksninger med ask ned og lysåbnet en række fugtige områder, fx i fugleoptællingsområdet. Det skal blive spændende at se, hvordan det påvirker fuglefaunaen, og følge hvor lang tid der går, inden vi igen har normal askeskov i reservatet.

Natura 2000. Strødamreservatet er beliggende i Natura 2000-område nr. 133. Naturstyrelsen har kortlagt forekomster af skovnaturtyper, herunder de ca 55 Ha i Strødamreservatet, og henvendt sig til Jarlfonden og Strødamudvalget for at høre, hvordan vi agerer m.h.p. at opfylde målene i den såkaldte skovhandleplan. Vi har i mange år forvaltet reservatet som ønsket i skovhandleplanen. Vi forvalter m.h.p. at bevare en typisk Nordsjællandsk biodiversitet. Vi bekæmper invasive arter, vi sørger for at holde vandhuller lysåbne og har sågar anlagt nye vandhuller i samarbejde med Amphi Consult og Hillerød Kommune. Vandhulsforvaltningen er bl.a. sket for at pleje vores bestand af stor vandsalamander og give optimale betingelser for fx løgfrø, kærguldsmede og svaleklire. Det praktiske skovarbejde udføres af Naturstyrelsen i Grib Skov. Selv står vi for og/eller sørger for at diverse monitoringsopgaver udføres.

Naturstyrelsen blev igen i 2014 betalt for at løse en række naturplejopgaver for os. De invasive arter bjørneklo, sildig gyldenris og japansk pileurt blev bekæmpet. Hovedvejene blev ryddet for væltede træer og slået med slagleklipper. Der har desuden været diverse tilkaldeopgaver med reparation af låger og hegn. Bøgemosen blev slået og den afslåede biomasse fjernet og anbragt i udkanten af en tidligere elmeskov nordøst for Bøgemosen. Der er desuden udført en forøget indsats med nedskæring af ær v.h.a. Skovskolens Skolepraktikordning. Strødamudvalget lægger stor vægt på, at de forskellige plejeprojekter fortsætter fremover og ser gerne at man udnytter Skovskolens Skolepraktikordning.

Fugletællinger. Der er for 29 år i træk blevet talt fugle op i reservatet syd for Skolestien, se indlægget herom sidst i årsrapporten. Monitoringsområdets udstrækning er vist i årsrapporten for 2010.

Forskning

Musvittens sang

Det mangeårige projekt omkring musvittens lydcommunication blev genoptaget i 2014, hvor det atter blev muligt at overnatte i Strødamlaboratoriet. Et speciale- såvel som et bachelorprojekt undersøgte en række aspekter omkring lydcommunicationen imellem hannen udenfor og hunnen inde i redekassen. En speciel følsom situation opstår, når hannen kalder hunnen ud for at fodre hende og eller parre sig med hende. Situationen er følsom, fordi andre hanner kan blande sig og forsøge at forhindre en parring, og rovfugle kan også opfange aktiviteten og udføre et angreb på hunnen, når hun kommer ud. Hypotesen er derfor, at de to køn forsøger at privatisere deres lydcommunication, så den er svær at høre for andre. Det tyder resultaterne på rent faktisk sker. Det er nu for første gang lykkedes at få gode lydtryksmålinger, som viser, at begge køn skruer voldsomt ned for lydstyrken i forhold til andre situationer. Man kan ligefrem høre det. Kortlægningen af hvilke lydtyper de anvender, antyder desuden at der bruges en del kald, som har en fysisk struktur, der gør at lydene hurtigt svækkes, når de transmitteres. Hannen kan også bruge den normale sang til at kalde hunnen ud, men når det sker, er det med et meget lavere lydtryk end normalt og med færre sangenheder per sang. Alt i alt er alle disse tiltag medvirkende til at lydene ikke når langt væk fra redekassen, at kommunikationen privatiseres.

Eksperimentel musvitredkasse. Foto: Louise Kim Kjærulff

Gynet Kam-fluesvamp fundet i Strødamreservatet – ny for Danmark. Foto Thomas Læssøe.

I forbindelse med det stort anlagte BioWide-projekt under ledelse af Rasmus Ejrnæs (Aarhus Universitet) er der udlagt to prøveflader på Strødam (ud af de i alt 130 prøveflader spredt ud over landet, alle 40 x 40 m). Den ene ligger i ældre bøgedomineret skov nær Storedam og den anden i en ellemose op mod nordgrænsen. I 2014 blev der monitoreret for diverse organismer i de to prøveflader.

Begge prøveflader blev besøgt 2 gange af undertegnede m.h.p. svamperegistrering. I bøgestykket blev der fundet ca. 100 svampearter mens ellemosen gav ca. 95 arter.

Til min store overraskelse fandt jeg en for Danmark ny fluesvamp i ellemosen, Gynet Kam-Fluesvamp (*Amanita friabilis*). Denne art har været eftersøgt i Danmark i generationer men indtil 2014 uden resultat. Arten er relativt vidt udbredt i vore nabolande, men den anses for at være sjælden overalt. Den tilhører kam-fluesvampene, d.v.s. fluesvampe uden lamelsvøb og derfor uden ring på stokken. Hos Gynet Kam-Fluesvamp går universalsvøbet hurtigt i opløsning og der efterlades ikke en skede ved stokbasis men fine gryn på stok og hat. Arten danner meget små frugtlegermer sammenlignet med de fleste fluesvampe og er obligat tilknyttet el

(Alnus). I samme prøveflade blev der fundet en anden ny art for landet, Ellefrø-Stilkskive (*Hymenoscyphus seminis-alni*), der også var en ny art for landet. Undersøgelsen af de to prøveflader forsætter i 2015.

Strødam-publikationer og –rapporter

Simone Flade. 2014. Privatiserer musvitter (*Parus major*) deres sang og kald ved redekassen? (Bachelorrapport, Biologisk Institut, vejleder: T Dabelsteen).

Louise Kim Kjærulff. 2015. Interactive communication between male and female great tit (*Parus major*) during breeding. (Specialerapport, Biologisk Institut, vejleder: T Dabelsteen).

Charline Couchoux & Torben Dabelsteen. 2015. Acoustic cues to individual identity in the rattle calls of common blackbirds: a potential for individual recognition through multi-syllabic vocalisations emitted in both territorial and alarm contexts. *Behaviour* **152**, 57-82.

Kursusundervisning

04.02.14 Ekskursion for i alt 57 studerende på kurset Økologi, som afholdes på Skovskolen i Nødebo. De kom i to hold, henholdsvis formiddag og eftermiddag. Der var en del sne, men de studerende fik alligevel gode muligheder for at studere skovtyper, skovstruktur og skovdynamik. De så masser af dødt ved og gamle træer, samt spor af grævling i sneen (ved Jane Kongstad Nielsen).

1.10.13. Ekskursion for ca 35 studerende på Københavns Universitets nye internationale masteruddannelse i naturforvaltning. De deltog i kurset: Thematic courses 1: Ecology and management of nature (ved Jacob Heilmann-Clausen).

Møder og ekskursioner

Strødamudvalgets årlige forårs- og morgenekskursion med fokus på fuglesang blev afholdt d. 25 maj. Vejret var nogenlunde, og ca 40 personer deltog. De fremmødte fik en dejlig frisk tur (ved Thomas Læssøe og Torben Dabelsteen).

Strødamudvalgets efterårsekskursion blev afholdt i strålende solskin 9 november. Hele 120 deltagere var mødt op. De fik en herlig løvfaldstur, med mange smukke syn ind igennem den afløvede skov (ved Thomas Læssøe og Torben Dabelsteen).

Tidligere formand for Strødamudvalget Henning Adersen afholdt en ekskursion for 21 naturinteresserede personer 17 juni.

Ynglefugletællinger i Strødamreservatet syd for Skolestien

Benny Gert Hansen har for 29. år i træk monitoreret bestanden af ynglefugle i reservatet syd for Skolestien og syd og vest for Bøgemosen. Monitoringsområdet består fortrinsvis af gammel bøgeblandingsskov med indslag af enkeltstående eg og kirsebær samt mindre afdelinger med ren askeskov og nogle rester af nåltræsbevoksninger samt opvækst af birk. Askeskoven er under angreb af asketoptørre, og der blev væltet en del døde og halvdøde asketræer i efterårsstormene i 2013. Der er ikke opsat redekasser i monitoringsområdet, men i området umiddelbart nord for.

Moniteringen blev som tidligere udført v.h.a. den såkaldte kortlægningsmetode og i den del af fuglenes yngletid, hvor trækfuglene er vendt tilbage (maj-juni). For hvert af de 29 år foreligger der detaljerede kort over den omtrentlige placering af de enkelte ynglepars territorium. For hver art gives der to tal for antallet af ynglepar: ét der fås v.h.a. kortlægningsmetoden, og ét der estimeres ud fra optællerens ekstra iagttagelser. Det estimerede tal er uden tvivl tættest på det virkelige antal ynglepar.

Skovbrynet i det sydvestlige hjørne ud imod Isterødvejen indgår ikke i moniteringen, da det blev etableret en del år efter optællingerne begyndte. Det nye skovbryn har været med til at "trække visse arter ud" af optællingsområdets oprindelige skovbryn. Det gælder fx havesanger, tornsanger, gærdesanger, gulspurv, som nu yngler i det nye skovbryn. Tornsanger havde fx hele 6 par i det nye skovbryn.

Tabel 1. De 10 oprindeligt mest almindelige fuglearter syd for Skolestien. Tabellen viser antal ynglepar for hvert af de sidste 4 år og det gennemsnitlige antal for perioderne 1986-00, 2001-05 og 2006-10. Tallet i parentes er antal ynglepar fundet v.h.a. kortlægningsmetoden. Det første tal er antal par estimeret ud fra kortlægningsmetoden plus ekstra information. Ved usikkerhed på det estimerede antal er der vist et gennemsnit (rundet ned til nærmeste hele antal). For enkelte arter og enkelte år har der ikke været iagttagelser, som fordrede estimering. Her er kun kortlægningsantallet vist. Rækkefølgen af arter er bestemt ud fra de første 15 års optællinger (1986-2000).

Art	1986-00	2001-05	2006-10	2011	2012	2013	2014
Musvit	45 (38)	45 (38)	47 (42)	39 (35)	42 (34)	40 (21)	40 (19)
Bogfinke	31 (28)	34 (31)	32 (29)	24 (23)	26 (21)	27 (19)	32 (29)
Solsort	30 (29)	32 (28)	36 (31)	25 (24)	30 (22)	35 (22)	39 (32)
Rødhals	29 (22)	26 (16)	28 (18)	25 (20)	20 (12)	21 (12)	26 (19)
Blåmejse	27 (20)	29 (20)	28 (16)	19 (8)	27 (23)	28 (13)	25 (8)
Munk	22 (21)	23 (21)	23 (21)	19 (18)	23 (21)	(21)	22 (18)
Gærdesmutte	19 (18)	16 (16)	(18)	(10)	(11)	(17)	19 (18)
Stær	19 (16)	10 (9)	11 (10)	5 (5)	(7)	11 (9)	8 (7)
Ringdue	15 (8)	20 (9)	21 (8)	18 (8)	17 (4)	17 (5)	22 (10)
Havesanger	13 (11)	13 (11)	10 (7)	8 (7)	7 (5)	(4)	10 (7)

Både rødhals og gærdesmutte var i 2014 oppe på det normale antal par efter et par kolde vintre. "Oldenfølsomme" arter som musvit, bogfinke, blåmejse og ringdue havde alle et relativt godt år. Solsort gik en del frem, måske fordi efterårsstormene havde væltet en del træer og blottet rodnet, som er gode redepladser for solsorte. Denne faktor kan også have haft en positiv effekt på gærdesmutteren. Havesangeren steg i modsætning til andre steder lidt igen, måske fordi stormene havde lysåbnet skoven lidt. Stæren faldt til gengæld lidt igen.

Den gamle løvskov huser en del hulrugende arter i stort antal, fx musvitter og blåmejsere, samt spætmejsere med hele 19 par i 2014. Sumpmejsen, som i 2013 var faldet til kun 4 par, var i 2014 oppe på normalt niveau, 10 par. Alliken fortsatte sin stigning i 2014, hvor den var helt oppe på 8 par. Hulduen, som ellers er en karakterart for området, faldt yderligere til kun 5 par i 2014. Stor flagspætte var med 6 par nærmest uændret, og lille flagspætte ynglede sandsynligvis igen i 2014 i området, skønt dens redetræ fra de to forrige sæsoner var væltet. Rødstjert var med 6 par nogenlunde uændret i 2014. Den brogede og den grå fluesnapper havde henholdsvis 1 og 5 par i 2014. For grå fluesnappers vedkommende er dette en mærkbar fremgang, mens det for den brogedes vedkommende desværre bekræfter den generelle tilbagegang.

Blandt de ikke-hulrugende arter knyttet til gammel løvskov klarede træløberen sig særdeles fint med hele 14 par, en bemærkelsesværdig fremgang fra 2013. Den nærtstående art, korttået træløber blev igen i 2013 estimeret til hele 3 par og ser nu ud til at have en fast lille population hos os. Grønirisen gik i 2014 frem til 6 par, hvilket er en fordobling i forhold til 2013. Blandt de grågrønne *Phylloscopus* sangere var der i 2014 13 par gransangere. Skovsangeren gik lidt tilbage til 4 par. Løvsangeren var ikke i optællingsområdet i 2014. Sangdroslen gik atter frem, så der i 2014 var hele 16 par. Det skulle give gode muligheder for svalekliren, men der blev ikke fundet tydelige tegn på dens ynglen i området i 2014.

Blandt de mere kuriøse iagttagelser kan nævnes observation af knarand med 4 meget små unger i det lysåbnede vandhul lige syd for Skolestien. Gulspurv blev igen i 2014 estimeret til at have haft 7 ynglepar. Gulspurven yngler normalt i mere åbne habitater, men det er der jo også mere af efter efterårsstormene i 2013. Hvid vipstjert havde som noget nyt rede i optællingsområdet, i knækket bøg ved nordøstenden af Storedam. Hvepsevågen blev observeret i territorialflugt, så den har måske ynglet her. Nattergal er observeret inde i området for første gang siden 2008. Natugle blev observeret med to unger i knækket bøg. En ravnefamilie blev set i området. Om de har ynglet her, er usikkert. Havørn har heller ikke ynglet i reservatet, men den observeres siddende rundt omkring i træer i reservatet i stigende omfang, måske et tegn på at den undersøger reservatets egnethed som ynglested.